
ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada sinxron tarjimada, aniqrog'i, sinxron tarjimadagi siyosiy va diplomatik nutqlarning tarjimasidagi terminologik xususiyatlar to'g'risida so'z yuritiladi. Avvalambor, siyosiy va diplomatik terminlarning xususiyatlari, undan so'ng esa, sinxron tarjima jarayonida terminlar tarjimasida e'tibor qaratilishi kerak bo'lgan jihatlar haqida gapiriladi. **Kalit so'zlar:** Sinxron tarjima, siyosiy nutq, diplomatik nutq, terminlar, rasmiy nutq, moslik, muqobil tarjima.

KIRISH

Sinxron tarjima zamonaviy xalqaro aloqalar va muloqotning ajralmas qismi hisoblanadi. Xalqaro miqyosda davlatlar o'rtasidagi munosabatlar, siyosiy muloqot va diplomatik uchrashuvlar davomida samarali aloqa o'rnatish uchun tarjimonlar muhim rol o'ynaydi. Ayniqsa, siyosiy va diplomatik sohalarida ishlatiladigan nutq mazmuni nozik va rasmiy tusga ega bo'lib, ularning aniq va to'g'ri tarjima qilinishi global darajadagi hamkorlik va kelishuvlarga ta'sir ko'rsatadi. Bugungi kunda sinxron tarjima faqatgina lingvistik bilimlarni emas, balki xalqaro siyosat, huquqiy me'yorlar, va madaniy xususiyatlarni chuqur tushunishni ham talab qiladi. Siyosiy va diplomatik nutqlarda ishlatiladigan atamalar rasmiylik, muayyan kontekstga moslik va xalqaro standartlarga amal qilish jihatidan boshqa sohalaridagi nutqlardan sezilarli darajada farq qiladi. Ushbu maqolada sinxron tarjima jarayonida siyosiy va diplomatik nutqlarni tarjima qilishdagi terminologik xususiyatlar, ularning ahamiyati va tarjima jarayonida yuzaga keladigan qiyinchiliklar tahlil qilinadi. Shuningdek, ushbu jarayonda zarur bo'lgan ko'nikmalar va terminologiya bilan ishlash usullari ham yoritiladi.

Siyosiy va diplomatik nutqlarda ishlatiladigan atamalar ko'pincha o'ziga xos rasmiy va xalqaro xarakterga ega bo'ladi. Ushbu turdagi atamalarning asosiy xususiyatlari sifatida quyidagilarni ta'kidlashimiz mumkin bo'ladi:

- **Rasmiylik.** Diplomatik nutqlar ko'pincha rasmiylik xarakteriga ega bo'ladi. Masalan, "strategik hamkorlik" – "strategic partnership" yoki "xalqaro xavfsizlik" – "international security" kabi rasmiy iboralar xalqaro munosabatlar doirasida keng qo'llaniladi. Diplomatik so'zlashuvda qat'iylik zarur, chunki nutq har bir so'zning ma'nosiga nisbatan extiyotkorlikni talab qiladi. Har qanday noto'g'ri tarjima xalqaro kelishmovchiliklarga sabab bo'lishi mumkin. Ushbu iboralar har qanday tilga tarjima qilingan taqdirda ham bir xil huquqiy va siyosiy mazmunni saqlab qolishi kerak, buning uchun esa tarjimondan maxsus bilim va diqqat talab qilinadi.

- **Xalqaro standartlar.** Terminologiya ko'pincha xalqaro huquq va standartlar asosida shakllanadi. Masalan, BMT rezolyutsiyalari yoki xalqaro kelishuvlarda ishlatiladigan atamalar har bir tarjimon tomonidan to'g'ri tushunilishi kerak. Masalan, "Barqaror rivojlanish" – "sustainable development" iborasi xalqaro maydonda keng qo'llaniladi. Ingliz tilida "sustainable" atamasi aniq belgilangan ekologik va iqtisodiy tamoyillarni aks ettiradi, bu esa o'zbek tilida "barqaror" so'zi bilan to'liq uyg'un kelmasligi mumkin. Shuning uchun bu iborani kontekstga qarab moslashtirish talab etiladi. Xalqaro tashkilotlar tomonidan ishlatiladigan terminologiya

maxsus qoidalar va standartlarga asoslanadi. Masalan, “iqtisodiy sanksiyalar” – “economic sanctions” atamasining noto‘g‘ri talqini davlatlar o‘rtasidagi siyosiy munosabatlarni buzilishigacha olib borishi mumkin.

- **Nutqning kontekstga mosligi.** Siyosiy va diplomatik atamalar ko‘pincha ularning ishlatilish kontekstiga qarab turli ma’nolarga ega bo‘lishi mumkin. Bu tarjimondan turli sohalarga doir chuqur bilim va matn (kontekst)ni aniq anglash qobiliyatini talab qiladi. Misol uchun, “Siyosiy dialog” – “political dialogue” iborasi ko‘p ma’noga ega bo‘lib, ba’zan davlatlar o‘rtasidagi muloqotni, ba’zan esa ichki siyosiy kelishuvlarni anglatishi mumkin. Shuningdek, “siyosiy dialogning kuchaytirilishi” iborasi ingliz tilida “enhancing political dialogue” shaklida har xil kontekstlarda qo‘llaniladi. Tarjimon ishlatilayotgan iboralarning ma’nosini aniq kontekstda tahlil qilishi kerak. Bundan tashqari, “xalqaro hamkorlik” – “international cooperation” iborasi bir vaqtning o‘zida siyosiy, iqtisodiy yoki harbiy hamkorlikni anglatishi mumkin.

Tarjima, ayniqsa, sinxron tarjima jarayoni og‘ir va qiyin jarayon hisoblanadi. Agar ushbu sinxron tarjima siyosiy yoki diplomatik uchrashuvlarda amalga oshirilayotgan bo‘lsa, bu tarjimondan yana alohida ehtiyotkorlik va e’tibor talab qiladi. Chunki, ushbu jarayonda tarjimonning hech qanday xato qilishga haqqi yo‘q, kichik bir xato ham xalqaro miqyosda katta muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Shuning uchun ham sinxron tarjimonlar siyosiy va diplomatik nutqlarni tarjima qilishda bir qator qiyinchiliklarga duch keladi va bu qiyinchiliklarning asosiylari sifatida quyidagilarni aytishimiz mumkin:

- **Terminologik moslik muammosi.** Har bir tilning o‘ziga xos terminologik qoidalar mavjud bo‘lib, ularni boshqa tilga aynan muqobili bilan tarjima qilish oson emas. Masalan, “Tashqi siyosat tamoyillari” – “principles of foreign policy” iborasini tarjima qilishda o‘zbek tilidagi “tamoyil” so‘zining semantik ko‘lamini ingliz tilidagi “principles” bilan to‘liq uyg‘unlashtirish qiyin bo‘lishi mumkin. Bunda aniq kontekst va izoh talab qilinadi. Har bir tilning o‘ziga xos sintaksis va semantik tizimi mavjud bo‘lib, bu terminologiyani moslashtirishda qiyinchilik tug‘dirishi mumkin. Shuning uchun tarjimonlar tarjima tillarining lingvomadaniy xususiyatlarini ham hisobga olishlari zarur.

- **Tezkorlik.** Sinxron tarjimada tarjimonlar har bir iborani tez tahlil qilishi va mos muqobilini topishi kerak. Lekin shunday terminlar mavjudki, ularni nutqning davomini eshitmay turib aniq tarjimasini berish mushkulroq bo‘ladi yoki nutqning davomini eshitmaguncha muqobillaridan qay birini tanlash o‘ylantirib qo‘yadi. Mana shunday holatlarda tarjimondan tezkorlik bilan ishlagan holda bashorat qilish (anticipation) strategiyasidan foydalanib tarjima qilish yoki qo‘lidan kelishiga ko‘zi yetsa nutqning davomini kutib turib, davomini eshitgan holda tarjima qilib, qolgan gaplarni yetkazib olish tavsiya qilinadi. Buning uchun esa tarjimon bir vaqtning o‘zida tinglash, tahlil qilish va tarjima qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishi va bashorat qilish strategiyasini avtomatik ravishda ishlata olishi uchun ko‘proq mashq qilishi va tajribaga ega bo‘lishi lozim.

- **Texnik jihatlar:** Sinxron tarjimonlar ishlayotgan muhitda texnik muammolar ham yuzaga kelishi mumkin. Mikrofon, minigarnaturalar yoki boshqa texnik vositalarning sifatsiz ishlashi nutqni eshitishda qiyinchilik tug‘diradi va bu tarjima sifatiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Bundan tashqari, texnik nosozliklar tarjimonni tezkor qaror qabul qilishga majbur qiladi, natijada esa bu stressni oshirishi mumkin.

- **Nutqning murakkabligi.** Siyosiy va diplomatik nutqlar ko‘pincha murakkab, qo‘shma gap va jumalardan iborat, odatda, ko‘p ma’noli so‘zlarni ham o‘z ichiga olgan bo‘ladi. Bu esa tarjima qilishda bir qator qiyinchiliklar uyg‘otadi, tarjimondan katta mahorat, tajriba va har sohadan xabardorlikni talab qiladi. Masalan, “barqaror rivojlanish” yoki “strategik hamkorlik” kabi atamalarni aniq tarjima qilish uchun nafaqat lingvistik, balki siyosiy va iqtisodiy bilimlar ham talab etiladi. Shuningdek, nutq so‘zlovchining talaffuz yoki nutq tezligidagi o‘zgarishlar ham tarjimon uchun qo‘shimcha qiyinchilik tug‘diradi.

- **Madaniy va kontekstual farqlar.** Siyosiy va diplomatik nutqlarda ishlatiladigan atamalar ko‘pincha madaniy yoki kontekstual mazmunga ega bo‘ladi va nutqning bu jihati ham tarjima jarayonini og‘irlashtiradi. Masalan, o‘zbek tilida “hurmatli” so‘zining ingliz tilidagi “respected” ekvivalenti har doim bir xil ma’no bermasligi mumkin. Ingliz tilida “respected” ko‘proq rasmiy yozishmalarda ishlatiladi, og‘zaki muloqotda esa bu ma’no “esteemed” yoki “honored” kabi boshqa sinonimlar bilan ifodalanishi mumkin. Bu farq, ayniqsa, diplomatik nutqlarda sezilarli ahamiyat kasb etadi, chunki kontekstga qarab noto‘g‘ri ishlatilgan so‘z muloqotning rasmiyligini kamaytirishi yoki ma’noni noto‘g‘ri aks ettirishi mumkin. Shu sababli, tarjimon madaniy farqlarni chuqur anglab, har bir atamaning mos keladigan kontekstual ekvivalentini topishi zarur.

- **Stress va ruhiy bosim.** Sinxron tarjima jarayonida yuqori darajadagi e‘tibor va tezkorlik talab qilinadi. Buning ustiga, siyosiy va diplomatik tadbirlarda sodir bo‘ladigan voqealar tarjimonga qo‘shimcha mas‘uliyat yuklaydi. Tarjimon har bir so‘zning mazmuniga javobgar bo‘lganligi sababli, stress darajasi oshadi va bu tarjima sifatiga ta’sir qilishi mumkin.

Sinxron tarjimon har bir so‘zning ma’nosini va uning muloqotdagi ta’sirini chuqur anglash uchun xalqaro siyosat va huquqiy me’yorlar bo’yicha keng qamrovli bilimga ega bo‘lishi kerak. Siyosiy va diplomatik nutqlarning murakkab terminologik xususiyatlarini to‘g‘ri tarjima qilishda tarjimonning til bilimi va madaniyatlararo farqlarga e‘tibori muhim o‘rin tutadi. Shuningdek, tarjimon ovoz va vaqtni boshqarish, texnik vositalardan samarali foydalanish hamda stressni nazorat qilish kabi kognitiv va texnik ko‘nikmalarni mukammal egallagan bo‘lishi zarur. Ushbu bilim va ko‘nikmalarning uyg‘unligi siyosiy va diplomatik muloqotning muvaffaqiyatli tarjima qilinishini ta’minlaydi. Siyosiy va diplomatik nutqlarni sinxron tarjima qilish uchun tarjimon quyidagi asosiy bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lishi lozim:

- **Xalqaro huquq va siyosiy bilim.** Tarjimon xalqaro huquqiy normalar, diplomatik qarorlar va siyosiy tuzilmalar haqida chuqur bilimga ega bo‘lishi kerak. Bunday bilim nafaqat hujjatlar va rezolyutsiyalardagi atamalarni to‘g‘ri tarjima qilish, balki muloqot jarayonida diplomatik qoidalarga rioya qilishni ham o‘z ichiga oladi. Siyosiy kontekstlarni tushunish esa davlatlar o‘rtasidagi munosabatlarning nozik tomonlarini hisobga olishga yordam beradi.

- **Til bilimi va madaniyatni anglash.** Tarjimon tarjima qilinayotgan tilning lingvistik va madaniy xususiyatlarini chuqur bilishi zarur. Har bir til o‘z madaniyati bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, bu tarjima jarayonida muhim omil hisoblanadi. Shuningdek, madaniy farqlarni anglash va ularni hisobga olish ham muloqotning to‘g‘ri talqin qilinishiga xizmat qiladi.

- **Ovoz va vaqtni boshqarish.** Sinxron tarjimada tarjimon ovoz balandligini, nutqning tezligini va talaffuzni boshqarishni mukammal o‘zlashtirishi lozim. Tarjima jarayonida ovozni boshqarish nafaqat tinglovchilar uchun qulay eshitilishini ta’minlaydi, balki nutqning ravonligini ham oshiradi. Vaqtni boshqarish esa tarjimonning gapiruvchining tezligiga moslashish, ma’noni yo‘qotmasdan tarjima qilish va qisqa muddat ichida mazmunni to‘g‘ri yetkazishga imkon beradi.

- **Texnik vositalardan foydalanish.** Sinxron tarjimonlar zamonaviy texnologiyalarni samarali boshqarishni bilishi kerak. Tarjima jarayonida mikrofon, naushnik va tarjima kabinasi kabi texnik vositalar bilan ishlash tajribasi muvaffaqiyatli tarjima uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega. Texnik nosozliklar paydo bo‘lganida muammoni tezkorlik bilan hal qilish qobiliyati tarjimonning professionalligini ko‘rsatadi.

- **Psixologik chidamlilik va stressni boshqarish:** Sinxron tarjima yuqori darajadagi diqqat va mas‘uliyatni talab qiladi, bu esa ko‘pincha stress darajasining oshishiga olib keladi. Tarjimon o‘z his-tuyg‘ularini boshqarish, muammolarga tezkor javob berish va muloqot jarayonida xotirjamlikni saqlash qobiliyatiga ega bo‘lishi kerak. Bu, ayniqsa, murakkab siyosiy muzokaralar davomida juda muhim.

Tarjimonlar siyosiy va diplomatik nutqlarning terminologik xususiyatlarini chuqur o‘rganish uchun quyidagi usullardan foydalanishlari mumkin:

- **Terminologik bazalar yaratish.** Tarjima jarayonida foydalanish uchun atamalar ro‘yxatini tuzish va ularni muntazam yangilab borish muhim hisoblanadi. Terminologik baza

yaratish, asosan, takroriy va aniq atamalarga boy nutqlarda juda foydali hisoblanadi. Tarjimon mazkur bazalar orqali terminlarning o'xshash va farqli jihatlarini tahlil qilib, ular uchun mos ekvivalent topishni tezlashtirishi mumkin.

- **Mutaxassislar bilan maslahatlashish.** Siyosiy va diplomatik sohada faoliyat yurituvchi ekspertlardan maslahat olish ham tarjima jarayonini osonlashtiradi. Mutaxassislar bilan muloqot qilish tarjimonning bilimini boyitish va atamalarining aniq qo'llanilishi borasida tushunchalarni mustahkamlash imkonini beradi. Chunki, ba'zi atamalar yangi bo'lganligi yoki boshqa sabablar bilan yozma shaklda mavjud bo'lmasligi va faqatgina mutaxassislar tomonidan bilinishi mumkin, bunday hollarda, doimiy ravishda soha mutaxassislari bilan maslahatlashib turish katta ahamiyatga ega bo'ladi.

- **Amaliyot.** Sinxron tarjima bo'yicha ko'nikmalarni rivojlantirish uchun amaliy mashqlar bajarish muhim hisoblanadi. Doimiy amaliyot tarjimonning tajribasini oshirish va texnik hamda kognitiv ko'nikmalarini takomillashtirishda asosiy ahamiyatga ega. Amaliyot paytida tarjimonning tezkor fikrlash qobiliyati va texnik uskunalariga moslashuvchanligi rivojlanadi.

XULOSA

Xulosa sifatida shuni aytish mumkinki, sinxron tarjimada siyosiy va diplomatik nutqlarning terminologik xususiyatlari tarjimon uchun murakkab, lekin juda muhim vazifadir. Ushbu jarayon tarjimondan nafaqat lingvistik bilimlarni, balki xalqaro siyosat va huquqiy normalarni chuqur tushunishni ham talab qiladi. Siyosiy va diplomatik nutqlarni aniq va ravon tarjima qilish davlatlar o'rtasidagi muloqotning muvaffaqiyatiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Terminologik moslik, xalqaro standartlarga rioya qilish va kontekstni anglash kabi jihatlar sinxron tarjimonning malakasini aniqlovchi asosiy omillardir. Sinxron tarjima jarayonida yuzaga keladigan muammolarni hal qilish uchun tarjimon doimiy ravishda o'z ko'nikmalarini rivojlantirib borishi lozim. Texnik vositalardan samarali foydalanish, tezkor tahlil qilish qobiliyati va ovozni boshqarish ko'nikmalari sinxron tarjimon uchun zarur jihatlardan biridir. Shu bilan birga, xalqaro huquqiy terminlarni o'zlashtirish va madaniy farqlarga e'tibor qaratish tarjima sifatini oshiradi. Bundan tashqari, siyosiy va diplomatik kontekstlarda tilning madaniy va rasmiy nuanslarini hisobga olish ham yuqori sifatli tarjima uchun muhim hisoblanadi. Sinxron tarjimonning muvaffaqiyati uning bilim darajasi va tajribasiga bog'liq. Ushbu sohada muntazam o'qish va mashq qilish orqali yuqori natijalarga erishish mumkin.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Baker, M. (2011). *In Other Words: A Coursebook on Translation* (2nd ed.). Routledge.
2. Hatim, B., & Mason, I. (1997). *The Translator as Communicator*. Routledge.
3. Jones, R. (2014). *Conference Interpreting Explained* (2nd ed.). Routledge.
4. Pöchhacker, F. (2016). *Introducing Interpreting Studies* (2nd ed.). Routledge.
5. Gambier, Y., & Van Doorslaer, L. (Eds.). (2021). *Handbook of Translation Studies: Volume 5*. John Benjamins Publishing Company.
6. Snell-Hornby, M. (2006). *The Turns of Translation Studies: New Paradigms or Shifting Viewpoints?* John Benjamins Publishing Company.
7. Shonazarova, D. (2025). Nyurenberg sudida tarjimonlar faoliyati. *Nordic_Press*, 7(0007).
8. Shonazarova, D. (2025). Nyurenberg sudi va uning tarkib topishi. *Nordic_Press*, 7(0007).
9. Shonazarova, D. (2024). O 'zbekistonda ziyorat turizmini shakllantirishning muhim omillari. *Nordic_Press*, 3(0003).
10. Shonazarova, D. (2024). Simultaneous interpretation and required competencies for choosing the profession. *Nordic_Press*, 3(0003).

11. Shonazarova, D. (2025). INGLIZ-O 'ZBEK TILLARI SINXRON TARJIMASIDA SIYOSIY-DIPLOMATIK NUTQNING QIYOSIY TAHLILI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 5(20), 390-393.
12. Shonazarova, D. (2024). SINXRON TARJIMON KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING SAMARALI USULLARI. *Nordic_Press*, 3(0003).
13. Shonazarova, D. (2024). SINXRON TARJIMA VA UNING KELIB CHIQISHI BO 'YICHA NAZARIYALAR. *Nordic_Press*, 3(0003).
14. Shonazarova, D. SINXRON TARJIMA AMALIYOTI VA NAZARIYASI. *UZBEKISTAN*, 43.
15. Shonazarova, D. (2024). Yuridik matnlar tarjimasida jarayonida yuzaga keladigan asosiy muammolar va ularning yechimi. *Nordic_Press*, 3(0003).
16. Shonazarova, D. (2024). Simultaneous interpretation and required competencies for choosing the profession. *Nordic_Press*, 3(0003).
17. Shonazarova, D. (2024). ChatGPT and its challenges working with idioms and writing systems in Uzbek language. *Nordic_Press*, 3(0003).
18. Shonazarova, D. (2025). General information about anticipation in simultaneous interpretation. *Nordic_Press*, 7(0007).
19. Shonazarova, D. (2025). Linguistic features of the political speech. *Nordic_Press*, 7(0007).
20. Shonazarova, D., & Yo'ldoshev, U. B. (2025). Og 'zaki tarjimada xaritalash hamda ekt (ega, kesim, to 'ldiruvchi) eslatma olish usullari. *Nordic_Press*, 7(0007).
21. Shonazarova, D., & Yo'ldoshev, U. B. (2025). Og 'zaki tarjimada eslatma olish usulidan foydalanish xususiyatlari. *Nordic_Press*, 7(0007).